

Akik nem akartak tétlen maradni: a francia katonai együttműködés két oldala

*Bene Krisztián: A Szabad Francia Erők
1940–1943. A francia katonai
együttműködés a második
világháborúban. Kronosz Kiadó, Pécs,
2017. 468 oldal*

Bene Krisztián – több szempontból is hiánypótló – műve alapvetően a szerző eddigi kutatásait egészíti ki. A korábbi, főként a második világháború éveit alatti francia kollaborációval foglalkozó munkák után azonban a francia ellenállás, azaz a Szabad Franciaország és fegyveres alakulata, a Szabad Francia Erők alakulását, valamint 1940 és 1943 közötti tevékenységeit vizsgálja.¹

Jóllehet a kor eseménytörténetében és főleg Franciaország huszadik századi történetében az ellenállás mozgalma és Charles de Gaulle neve ikonikusnak számít, a szerző maga is felhívja a figyelmet arra, hogy mélyebb magyar kutatás a Szabad Francia Erők történetével és szerepével kapcsolatban eddig még nem folyt, a francia munkák objektivitása pedig sok esetben igencsak megkérdőjelezhető. A mű – ahogy azt a szerző a fülszövegben és az előszóban is jelzi – nem csupán a témában járatos történész közönségnek szól, hanem a téma vagy a történelem iránt érdeklődő laikusoknak is. Ez jól látszik a könyv felépítésén, mely a történelmi háttér bemutatásával kezdődik, s csak ezután tér át

a külföldön szerveződő, Charles de Gaulle által vezetett, illetve a belföldi ellenállási mozgalmak bemutatására.

A szándék, hogy a könyv mindenki számára érthetővé váljon, nem csupán felépítésében tükröződik: erre utalnak a pontos, érthető szómagyarázatok és az egyes események okainak és jelentőségének magyarázata is. A rendkívül gazdag képanyag segíti a kor és az események jobb megértését, az olvasót közelebb viszi az eseményekhez.

A könyv három nagyobb egységből áll. Mint már említettük, egy elméleti bevezetővel kezdődik, mely meghatározza a Szabad Francia Erők létrejöttének történelmi kontextusát: a Franciaország rövid második világháborús szereplésének végét jelentő 1940-es német inváziót, az azt követő fegyverszünetet és a német kollaboráció szálait fokozatosan szorosabbra fűző Vichy-rendszer kialakulását. Vagyis olyan kettéosztott Franciaországot mutat be, ahol ha nem is lehetetlen, de nagyon nehéz hatékony, eredményes ellenállást kifejteni. Így kerül a szabad francia mozgalom fő színtere külföldre: Angliába, illetve Afrika területére. A kontextus ismertetése rövid és lényegre törő, nem foglal el a szükségesnél több helyet.

A rövid bevezetés után a szerző rátér a Charles de Gaulle által vezetett ellenállási mozgalom kialakulására, kezdeti lépéseire és

¹ A választott időintervallum 1940 június–júliusával kezdődik, amikor a Harmadik Birodalom lerohanja és megszállja Franciaország egy részét. A két fél fegyverszünetet köt, melynek eredményeképp az ország másik, nem megszállt felén létrejön a Vichy rendszer. Ezek az események eredményezik az Ellenállás megszületését. Az ellenállás fegyveres erejének szerveződését szintén lehet ehhez az időponthoz kötni, ugyanis a dunkerque-i csata után – mely során a szövetségesek vereséget szenvedtek, ezzel szabad utat engedve a német

csapatoknak – a brit tisztekkel együtt francia tiszteket is kimenekítettek Franciaország területéről. Az így Angliába kerülő tisztek adták az ellenállás katonai erejének alapját. 1943 végére De Gaulle az Ellenállás és a leendő ideiglenes kormány politikai vezetését is megszerezte. A Szabad (Harcoló) Franciaország teljes körben elismertté válik, és részt vehet – mint jelentős katonai és politikai erő – az európai felszabadító hadműveletekben.

az ellenállás fegyveres erejének létrehozására. Megtudhatjuk, hogyan lett De Gaulle dandártábornokból az ellenállás fő alakja, milyen hatása volt – vagy nem volt – a június 18-i rádióbeszédnek, és hogyan ismerte el a brit kormány a szabad francia mozgalmat mint háborús francia érdekeket képviselő szervezetet (s nem mint önálló kormányt). Ezután a könyv a Szabad Francia Erők alakulását, átszervezéseit folyamatosan, kronologikus rendben mutatja be; kitér a szervezeti felépítés alakulására, a fegyvernemekre, a csapatok működésére, azokra a harcokra, melyekben az ellenállás katonai szervei – az angol hadseregnek alárendelve – részt vettek. Így kerül bemutatásra – többek között – a líbiai, a szíriai és az észak-afrikai hadjárat, valamint a szövetségesek észak-afrikai partaszállása. A szabad francia mozgalom története során kiemelkedő jelentőséggel bírtak az afrikai gyarmatok, melyeket De Gaulle elsődleges támasznak szánt, hiszen a gyarmatokról csatlakozó katonákkal tervezte az eleinte igen gyenge haderő megerősítését s ezzel a legitimitáció biztosítását. Így a mozgalom történetében fontos szerepet játszó afrikai helyszínek és hadszínterek a könyvben is hasonlóan jelentős teret kapnak.²

Az ellenállás szerveződésének másik fontos színtere maga Franciaország. Az elsősorban Angliában szerveződő szabad francia mozgalmon kívül az országon belül szerveződő ellenálló csoportok (mint például a déli Combat, a Libération-Sud, a Franc-Tireur és az északi Défense de la France, a Ceux de la Résistance vagy a Ceux de la Libération, az Organisation civile et militaire, a Libération-Nord és a Front National) és tevékenységük rövid bemutatására is sor kerül a műben.

Azonban a kevés taggal rendelkező, területileg is szétszórott ellenálló mozgalmak egyedül nem érhetek el sikereket, így többé-kevésbé egyesülve De Gaulle mozgalmához kellett csatlakozniuk. Ezt a folyamatot is bemutatja a könyv, csakúgy, mint a Nemzeti Felszabadító Bizottság létrejöttét, valamint Giraud és De Gaulle harcát a felszabadító mozgalomban betöltött vezető szerepért. A könyvben helyet kap a szárazföldi alakulatok mellett a Szabad Francia Légierő és a Szabad Francia Haditengerészet is.³

A mű nem csupán a francia ellenállás kutatásának fontos állomása, hanem hadművészeti szempontból is jelentős, hiszen az egyes hadieseményekről pontos, részletes leírással szolgál. A szerző a harcok során elért eredményeket folyamatosan magyarázza, mérlegeli, felhívja a figyelmet az egyes események jelentőségére vagy éppen az elkövetett hibákra. Emellett részletesen ismerteti az egyes egységek – sokszor igen hiányos – felszereltségét, amivel szintén segíti az elért eredmények megítélését.

Azonban – jóllehet jelentős szerepet kapnak – nem kizárólag hadi eseményeket mutat be, az egyes politikai lépések (találkozók, tárgyalások) ugyanolyan súllyal vannak jelen. Látható, hogy a szerző igazi célja átfogó kép kialakítása az ellenállás mozgalmáról, amihez a politikai és katonai események egyaránt hozzátartoznak.

A könyv harmadik – véleményünk szerint legeredetibb és nemzetközi viszonylatban is úttörő eredményeket hozó – egysége a németek oldalán harcoló francia önkénteseket hasonlítja össze az ellenállás önkénteseivel. Az összehasonlítás több szempont alapján történik, így a szerző megvizsgálja az

² A téma tárgyalása nem csupán hadtörténeti kuriózumokat tartogat: nem feledhetjük, hogy a francia gyarmatbirodalom 1940 nyarán nem De Gaulle Szabad Franciaországát, hanem Pétain marsall vezetését ismeri el, így komoly pozícióharcok árán sikerül csak elérni, hogy az évek múlásával (Francia Indokína kivételével) végül tényleges hátországgá váljanak a tengerentúli területek.

³ A fegyvernemek közül a haditengerészettel kapcsolatos kutatások eredményeit a szerző korábban éppen az Aetas lapjain ismertette. Vö. Bene Krisztián: *Egy elfelejtett haderőnem nyomában. A Szabad Francia Haditengerészet második világháborús tevékenységének mérlege*. Aetas, 32. évf. (2017) 1. sz. 27–44.

egy csoporthoz csatlakozó résztvevők létszámát, társadalmi háttérüket, motivációjukat, a politikai és katonai vezetést, a támogató nagyhatalmakkal fennálló viszonyt, a katonai tevékenység eredményességét, valamint a résztvevők utóéletét és megítélésüket. Az összehasonlítás során a szerző meglepő – vagy legalábbis a bevett kliséket igencsak meghazudtoló – eredményre jut: a két csoport – annak ellenére, hogy ellentétes érdekekért harcolt – összetételében a vártnál nagyobb mértékben hasonlít egymásra. Véleményünk szerint ez az összehasonlítás emeli Bene Krisztián könyvét a második világháborús francia katonai cselekményekkel foglalkozó összefoglaló munkák fölé, hiszen a németek oldalán harcoló francia önkéntesek csoportját eddig még senki sem próbálta a németek ellen szerveződő ellenállásban résztvevők csoportjával összevetni. A kapott eredmények pedig mindenképpen elgondolkodtatók.

A könyv végén adalékként az ellenállás jó néhány szereplőjének életrajza található, minden esetben fényképpel. Emellett fontos, az események megértését szolgáló dokumentumokat talál az olvasó, így például De Gaulle tábornok 1940. június 18-i felhívását

és a brit kormánynak szánt memorandumát egy Francia Bizottság felállításának tervéről, Churchill levelét az önkéntesekből álló francia haderő létrehozásának engedélyezéséről, valamint az ezzel kapcsolatos megegyezést. A könyv tartalmaz továbbá a Gyarmatbirodalmi Védelmi Tanáccsal, a Harcoló Franciaországgal és a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottsággal kapcsolatos dokumentumokat is. Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a mű igen alapos, egyes esetekben rendkívüli mélységű kutatómunkáról ad tanúbizonyságot, s ez az alaposág a narrációban is tükröződik. A kronológiai pontosság mellett erre utal az események részletes, valóságghű leírása, melyet az egyéni visszaemlékezések még közelebbé, „átélhetővé” tesznek. A gazdag és jó minőségű képanyagon kívül a könyv gazdag bibliográfiával rendelkezik, ami segítségül szolgálhat mind a téma iránt érdeklődők, mind a korszakot kutató történészek számára. Az egyszerű olvasó éppúgy talál érdekes és hasznos részeket, mint a hadtörténettel vagy a nemzetközi politikával foglalkozó történész.

MIHÁLYI DOROTTYA